

Bayram Koca, “Kürtler Aslında...”: Üç Sağın Kürtlere Bakışı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı (2021), ss.310

Elifcan ÇORUK¹

Türkiye’de Kürt meselesi siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel çok boyutlu bir inceleme alanı gerektirir. Bu çok boyutlu hal, aynı zamanda meselenin hangi düzlemde ele alınması gerektiğini de sorgulatmaktadır. Kürt meselesinin bir mesele olarak algılanması tarihsel süreç içerisinde Osmanlı İmparatorluğu’nun özellikle son dönemine tekabül etmektedir. Bunu takiben gerek Tek Parti iktidarı döneminde gerek çok partili sisteme geçilmesinden itibaren Kürt meselesine siyasal hayatta sıkça vurgu yapılmıştır. Kürt meselesinin, bir “mesele” olarak uzunca bir geçmişi olmasına rağmen, üzerinde ortak kanaate varılan bir tanımlaması mevcut değildir. Meselenin adlandırmasıyla başlayan bu farklılıkların temelini sağ ve sol ideolojinin taşıyıcıları olan grupların kendi iç dinamiklerindeki ayrımlarından kaynaklanmaktadır.

Türkiye’de sağ tandanslı yaklaşımlar arasında Kürt meselesine bakış tek başına bir incelenmeyi hakketmektedir. Kürt meselesi sağ ideolojiye sahip yaklaşımların söylemlerinde ve yayıncılık faaliyetlerinde önemli bir konuma sahip olsa da siyaset bilimi literatürüne bunun yansımadağı görülmektedir. Bu bağlamda Bayram Koca’nın siyasal hayatın yaklaşık 35 yılını kapsayan Soğuk Savaş dönemi süresince Türkiye’de üç sağın Kürt meselesine yaklaşımını inceleyen çalışması, sosyal ve siyasal bilimler literatüründe devam eden tartışmalara önemli bir katkıda bulunmaktadır. Kitabın ortaya çıkış fikri ve üzerine inşa edildiği temel ilişki 1945 ve 1980 yılları arasında gelişen milliyetçilik ve İslamcılık akımlarının, Kürt meselesine yönelik yaklaşımları üzerinden kurulmuştur. Üç sağın her biri kendi içinde ikiye ayıran çalışma, Seküler Türkçü-Turancılar, Ana akım Milliyetçiler, Ana akım İslamcılar ve Radikal İslamcılar şeklinde dört grupta sunulmuştur. Bu kategorilerin her biri, Soğuk Savaş dönemi Türkiye’sinde güvenlik, kimlik ve kalkınma kavramları ekseninde incelenerek kitabın temel çerçevesini oluşturmuştur.

Koca tarafından 2019 yılında tamamlanan “Türkiye’de Üç Sağ ve Kürtler, 1945-1980: Güvenlik, Kimlik ve Kalkınma” başlıklı doktora tezinin genişletilmiş ve güncellenmiş hali olan “Kürtler Aslında...” kitabı, İletişim Yayınları tarafından 2021 yılı Mart ayında yayımlanmıştır. Kitap, Koca’nın doktora hayatı boyunca bu konularda topladığı materyallerin ve kaleme aldığı çalışmaların tutarlı bir biçimde bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Dolayısıyla bu değerlendirme, yazarın kitapta izlediği içerik takip edilerek yazarın kullandığı metodoloji, temel savları ve mevcut literatüre sunduğu katkı çerçevesinde ele alınmıştır.

Kitap, giriş ve sonuç bölümleri haricinde beş temel bölümden oluşmaktadır. Kitabın birinci bölümünde, çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan kavramsal, tarihsel ve siyasal arka planın detayları aktarılmıştır. Bu çerçevede ilk olarak *üç sağ* kavramı üzerinde durulmuş; üç sağın ne anlam ifade ettiği karşılaştırmalı bir biçimde ele alınmıştır. Türk sağının neden ve nasıl çeşitlendiği üzerinde durmakla birlikte bölümün alt başlıklarında milliyetçilik ve İslamcılık yaklaşımlarının siyasal hayatta nerede durdukları ve kökenlerine odaklanmıştır. Birinci bölümün kavramsal ve siyasal saça ayağını oluşturan üç sağa yönelik alt başlığın yanı sıra, çalışmanın tarihsel arka planına da bu bölümün devamında yer verilmiştir. Bu minvalde tarihsel olarak başlangıç noktasına Osmanlı İmparatorluğu’nun konulduğu ve buradan Soğuk Savaş dönemi Türkiye’sine kadar getirilen Kürt meselesinin tarihsel arka planına değinilmiştir.

İkinci bölümde ise, çalışma içerisinde kategorize edilen üç sağın dört temel ayrımı incelenmektedir. Güvenlik, kimlik ve kalkınma ekseninde Kürt meselesine yönelik incelenen ilk yaklaşım, yazara göre

¹ Araştırma Görevlisi, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0000-0002-3026-1645 elifcan.coruk@gmail.com

üç sağ içerisinde milliyetçiliğin bir bölümünü oluşturan Seküler Türkçü-Turancı kesimdir. 1930'lu yıllardan itibaren aktif hale gelerek 1970'li yıllara kadar etkili olan Seküler Türkçü-Turancılar, çalışmanın bu bölümünde detaylı bir aktarımla ele alınmıştır. Yazara göre bu grubun güvenlik eksenine Kürt meselesine bakışında, meselenin hem iç hem de dış tehdit olarak yaratıldığı iddiası söz konusudur. Bu eksende Turancıların, Kürt meselesini Turan ülküsünün bekasına yönelik bir tehdit şeklinde algıladığı aktarılmaktadır. Kimlik odağında ise yazar Turancıların, Kürt kimliğini olumsuzlayarak kabul ettiklerini belirtir. Turancıların olumsuzlamasından kasıt, Kürt kimliğinin Türk ismiyle anılmaya layık olmadığı gerekçesiyle Kürt olarak ifade edilmesidir. Yazarın her bölüm için ele aldığı üç eksenenden sonuncusu olan kalkınma konusunda ise Turancı grubun gözünde, devletin bölgeye yatırım yapmasına karşın Kürtlerin "tembelliği" dolayısıyla Doğu bölgeleri gelişmemiştir.

Üçüncü bölüm ise üç sağın ikinci saçı ayağını oluşturan Ana akım Milliyetçileri ihtiva eder. 1960'lı yıllardan itibaren görünürlük kazanmaya başlayan bu grup, Soğuk Savaş süresince Türkiye'de milliyetçi çizginin özellikle siyasal parti odağında ana akımını oluşturmuştur. Ana akım milliyetçilerin Kürt meselesine bakışında güvenlik eksenine temel oluşturmaktadır. Yazara göre bu grup, Türkiye'nin bekası için meselenin çözülmesi gerektiğini öne sürmüştür. Kimlik odağında ise ana akım milliyetçilerin, Kürtlerin köken itibarıyla Türk olduklarını iddia ettiklerini belirtmektedir. Dolayısıyla yazara göre bu grubun meseleye bakışında, Kürtlerin kendilerini Kürt "sanması" (s. 23) durumu ve bu durumun dış mihraklarca ortaya atıldığı kabulü söz konusudur. Kalkınma ekseninde ise yazar, Ana akım Milliyetçilerin, Doğu'nun geri kalmışlığını kabul etmekle birlikte bu durumun çözümüne ilişkin belirgin bir söylem geliştirmediklerini ifade etmiştir.

Dördüncü bölümde ise 1960'lı yıllarda görünürlük kazanarak partileşen ana akım İslamcı grupların Kürt meselesine bakışı ele alınmıştır. Güvenlik ekseninde Ana akım İslamcıların Kürt meselesine bakışında yazar, Anadolu İslam Birliği'nin bekasına yönelik tehdit oluşturduğu söyleminin baskın olduğunu belirtir. Yazar ayrıca Kürt topluluğunun Müslüman olmasından dolayı kardeşlik algısı üzerinden bir ortaklık anlayışının varlığına da işaret etmektedir. Bu nedenle, çözüm noktasında Ana akım İslamcıları, Kürtlerle kurulacak ortaklık üzerinde durmaktadır. Kimlik noktasında Ana akım İslamcıları genel olarak Kürtlerin varlığını Türklüğe bağlı şekilde ele almasına rağmen, İslami birliktelik sorunda öne çıkarılmaya çalışılmaktadır. Kalkınma noktasında ise, Doğu ve Güneydoğu'ya yapılan yatırımlar, kurulan fabrika ve girişimlerle bölgenin kalkınacağı, İslamcıları tarafından vurgulanmaktadır.

Üç sağın sonuncusu olan Radikal İslamcıları ise kitapta beşinci bölümde ele alınmıştır. 1970'li yıllardan itibaren, İran'daki gibi bir İslami devrim hedefiyle ortaya çıkan bu grup, güvenlik konusu haricinde kimlik ve kalkınma odaklarında Kürt meselesine en olumlu bakan grup olarak belirlenmiştir. Yazara göre, Radikal İslamcıları nezdinde Kürt meselesi bir sorun olarak varlığı, İslam Devleti'nin bekası açısından tehlike yaratmaktadır. Bununla birlikte grup, olumlu anlamda Kürtlerin varlığını kabul etmektedir. Kimlik ve kalkınma ekseninde katıksız bir İslam vurgusu bulunan radikal kesim, genel itibarıyla İslami devrim ve/veya bir çatı olarak İslam odağıyla hareket etmekte ve bu odak sayesinde herkesin eşit olacağı düşüncesi aktarmaktadır.

Kısaca yukarıdaki şekilde içeriği özetlenen Koca'nın kitabı gerek kullanılan yöntem gerekse de seçilen dönem aralığı açısından literatüre önemli katkılar sunacak niteliktedir. İlk olarak, Koca'nın kullandığı toplam 35 gazete ve derginin taramasına ek olarak TBMM tutanaklarını incelenmesi ve dokuz kişiyle yaptığı yarı yapılandırılmış mülakat tekniği (s. 29), çalışmanın literatüre yaptığı yöntemsel katkıyı göstermektedir. Yönteme dair çeşitliliğin getirdiği zenginlikle birlikte çalışma, emek yoğun bir süreç gerektirmiştir. Bununla birlikte temel kavramsallaştırmasını üç sağ kavramı üzerine kurgulanmasıyla kitap, siyasal hayat alanında nadir görülen bir içeriğe sahiptir. Bu yönüyle tarihsel ve yöntemsel katkının yanı sıra çalışmanın kavramsal bir boşluğu doldurduğu da söylenebilir.

Kitabın ikinci önemli katkısını ise seçilen çalışma dönemidir. Kürt meselesine dair mevcut literatürde ele alınan konuların ve tarihlerin aksine bu kitap, Türkiye'de Soğuk Savaş dönemini ele almış ve yalnızca bu dönem konjonktürü içerisinde hareketini sınırlamıştır. Koca'nın oluşturduğu bu sınırlılık, çalışmanın çerçevesinin net ve sistematik olmasını sağlamıştır. Kısacası üç sağın Kürt meselesine bakışını konu alan çalışmada seçilen dönem, kullanılan materyal zenginliği ve oturtulan kavramsal çerçeve kitabın özgün boyutunu ve katkılarını oluşturmaktadır.

Kitabın genel çerçevesi ve sunduğu katkılar, yazarın konu hâkimiyetini tereddütsüz bir biçimde çalışma boyunca göstermektedir. Bununla birlikte kitap içerisinde makul bir eksikliğin de göze çarptığını söylemek önemlidir. İlk olarak çalışmanın tamamının üzerine kurgulandığı üç sağ teriminin çalışma için neden önemli olduğu detaylı bir şekilde aktarılmasına karşın, terimin kendisini oluşturan tarihsel arka

planın eksikliği söz konusudur. Benzer durum çalışma boyunca üç sağın Kürt meselesine bakışında ele alınan ölçütler olarak güvenlik, kimlik ve kalkınma eksenlerinde de mevcuttur. İnceleme ölçütü olarak güvenlik, kimlik ve kalkınma terimlerinin neden tercih edildiği konusundaki açıklama, kavramların Soğuk Savaş dönemi siyasal hayat paradigmalarıyla uyumlu olması şeklinindedir. Ancak bu açıklamanın kısılalđı, çalışmanın genelini oluşturan detaylı ve titiz bir emeğe karşılık, kavramların ölçüt olarak seçilmesindeki tarihsel motivasyona yönelik eksikliği de barındırmaktadır. Kuşkusuz bu noktada şunu da belirtmekte fayda vardır; tarihsel arka planının eksikliğinden kaynaklı olarak belirtilen kavramlar, aynı zamanda çalışmanın sunduğu önemli katkı odaklarını da oluşturur. Dolayısıyla bu değerlendirmede eksiklik olarak belirtilen hususların, çalışma sınırlılıkları neticesinde oluşan kabul edilebilir bir niteliği de vardır.

Genel olarak değerlendirildiğinde Bayram Koca alışmasında, Soğuk Savaş'ın tecrübe edildiği 1945 – 1980 yılları süresince Türkiye'de üç sağın Kürt meselesine yönelik bakışını güvenlik, kimlik ve kalkınma kavramları çerçevesinde incelemektedir. Bu çerçevede giriş ve sonuç hariç beş temel bölümün her biri, tek başına akademik bir makaleye dönüştürölme kapsamına sahiptir. Buna ek olarak yazarın çalışma boyunca sürdürdüğu açık ve anlaşılır yazım dilinin yanı sıra tercih ettiği “Kürtler Aslında...” şeklindeki ironi içeren başlığı sayesinde çalışma, hem zenginleşmiş hem de merak uyandırıcı bir nitelik kazanmıştır. Bu yönüyle kitap, sağ siyaset, Kürt meselesi, milliyetçilik, İslamılık konuları üzerinde çalışan, bu konulara ilgi duyan tüm akademisyen, öğrenci ve okuyuculara fayda sağlayacak yetkinliktedir.